

Het zegenpralend Kennemerlant

Een vrij hoogdravende titel. Kennemerlant is een duidelijke aanduiding maar dat zegenpralend. Als je het boek door bladert wordt het je al snel duidelijk. Het gaat om het ten toon stellen van rijkdom en hoe doe je dat beter dan met een flink huis omgeven door prachtig aangelegde tuinen. De eerste bladzij zegt het nog een keer in gezwollen taal en in hoofdletters: HET ZEGENPRALENT KENNEMERLANT, Vertoont in veele Heereyke GEZICHTEN Van deszelfs voornaemste LUSTPLAETZEN, ADELYKE HUIZEN, DORP- en STEDE-GEBOUWEN; Beginnende met KASTRIKUM, vervolgende door 't Quartier van HEEMSKERK, BEVERWIJK, VELZEN, BLOEMENDAEL, HAERLEM, OVERVEEN, ZANTVOORT, de VOGELEZANG, en eindigende met BERKENRODE, HEEMSTEDE, BENNEBROEK EN HILLEGOM.

Naer 't leven getekent en in 't Koper gebragt Door HENDRIK DE LETH, En kostelyk beschreven Door MATTHEUS BROUËRIUS VAN NIDEK. R.G.

Dan volgt het logo van de gebroeders de Leth: een visser in een bootje gevat in ranken met een lint waarop hun devies: LET WAERT ZICH ZET. En daaronder hun adres: Te AMSTERDAM, By ANDRIES en HENDRIK de LETH, Konsthandelaers op de Beurssluis, in den Visscher

Volgens de tweede en de derde bladzijde is het boek opgedragen aan, wederom in hoofdletters: DEN WELEDELEN GROOTACHTBAREN en GESTRENGEN HEERE, DEN HEERE en Mr. LIEVE GEELVINK, HEERE van KASTRIKUM, KRONENBURG enz. BURGERMEESTER en RAET der stad AMSTERDAM; Mitsgaders BEWINTHEBBER der OOST-INDISCHE MAETSCHAPPYË ter KAMERE ALDAER, enz. enz. Wort dit Zegepralend KENNEMERLANT, VERTOONT IN EEN GROOT GETAL VAN NAEUKEURIGH NAER HET LEVEN GETEKENDE. EN IN 'T KOPER GEBRACHTE KONSTTAFEREELLEN, Verbeeldende KENNEMERLANDS HEDENDAEGSCHE en FRAEISTE GEZICHTEN van STEDEN, DORPEN, STEDE-GEBOUWEN, KERKEN, EDELE HUIZEN en LUSTHOVEN, MET ALLE EERBIEDIGHEIT AENGEBODEN EN OPGEDRAGEN DOOR ZYN W. ED. GR. ACHTBre Onderdanige Dienaer HENDRIK de LETH.

Het boek bevat twee delen en heeft in totaal 100 gravures. 50 in het eerste deel en 50 in het tweede deel.

Het eerste deel begint met een plaat van de restanten van het huis Kronenburg onder Castricum gevolgd door een plaat van de kerk van Castricum.

Dan volgt er een plaat van de kerk van Heemskerk en huizen in Heemskerk te weten de Vlotter, Marquette, Assumburg en Meerestein.

Dan volgt het huis Adrichem met twee platen en een plaat van de lustplaats de Schans.

Een plattegrond van Beverwijk en de kerk van Beverwijk, de Breestraat met het stadhuis, gevolgd door Akerendam met twee platen, Westerhout en tot slot Scheibeek.

Plaat 27 tot en met 50 zijn gewijd aan Velsen met de lustplaatsen de Schulpen, Westerwijk, Watervliet, de kerk, Velzerbeek, Meervliet, Waterlant en Beekenstein.

Het tweede deel begint met een plaat van de kerk van Wijk aan Zee, Dan volgen er platen van lustplaatsen in Velsen, Hogergeest, Westervelt, Biezevelt, Het huis te Velzen, Hagenvelt, Papenburg, Roos en Beek, huis te Spyk, Velzerhooft.

Plaat 75 toont De Zantpoort gevolgd door de lustplaats Duin-en-Berg en het huis Brederode. Dan volgt Velzer-ent en de kerk van Bloemendaal, het huis Albertsberg, Hartelust, Sparenlust, de lustplaats het Klooster (zo genoemd omdat deze op grond staat die oorspronkelijk toebehoorde aan het klooster van Sint Augustinus). Haarlem komt in zicht met als eerste plaat het huis van Kleef, gevolgd door de Nieuwe of Kennemerpoort van de stad. Dan het huis Spaer-en-Hout en een gezicht tussen de Kleine Hout en een tweetal herbergen door naar het Spaarne en de Ouden Hout. Dan volgt Spruitenbosch, Bosch-en-Vaart en als een bijzonderheid De Herberg het Dronkemans-huisje (waarvan het verhaal gaat dat de eigenaar met zijn eerste hospes en zijn knecht, terwijl het huis nog geen dak had voor de deur aan het drinken waren op het goede vervolg van de betimmering en de aanstaande klandizie. Door het zware bier waren zij al snel alle drie zwaar beschonken. Dit werd gezien door verschillende voorbijgangers die de te bouwen

herberg al snel de bijnaam ‘het Dronkemanshuisje’ gaven. Dit kwam ook ter ore van de bouwheer die de naam zo geestig vond dat hij deze in hardsteen liet uithakken, vervolgens met verf liet inkleuren teneinde deze in de voorgevel tussen de eerste en tweede verdieping in te metselen). Plaat 96 en 97 tonen het huis Uitdenbosch, het huis van de schrijver Mattheus Brouërius van Nidek waar deze dan ook flink over uitweidt. De laatste drie platen zijn van de lustplaats Bosch-en-Hoven.

Van sommige huizen is er maar één plaat opgenomen terwijl er van andere huizen meerdere zijn. Bijvoorbeeld Assumburg is met vier platen opgenomen. Eén van voren, één van voren/rechterzijde, één vanuit het huis richting het Amphitheater en een gezicht vanaf de waterkom en bloemperken richting het huis.

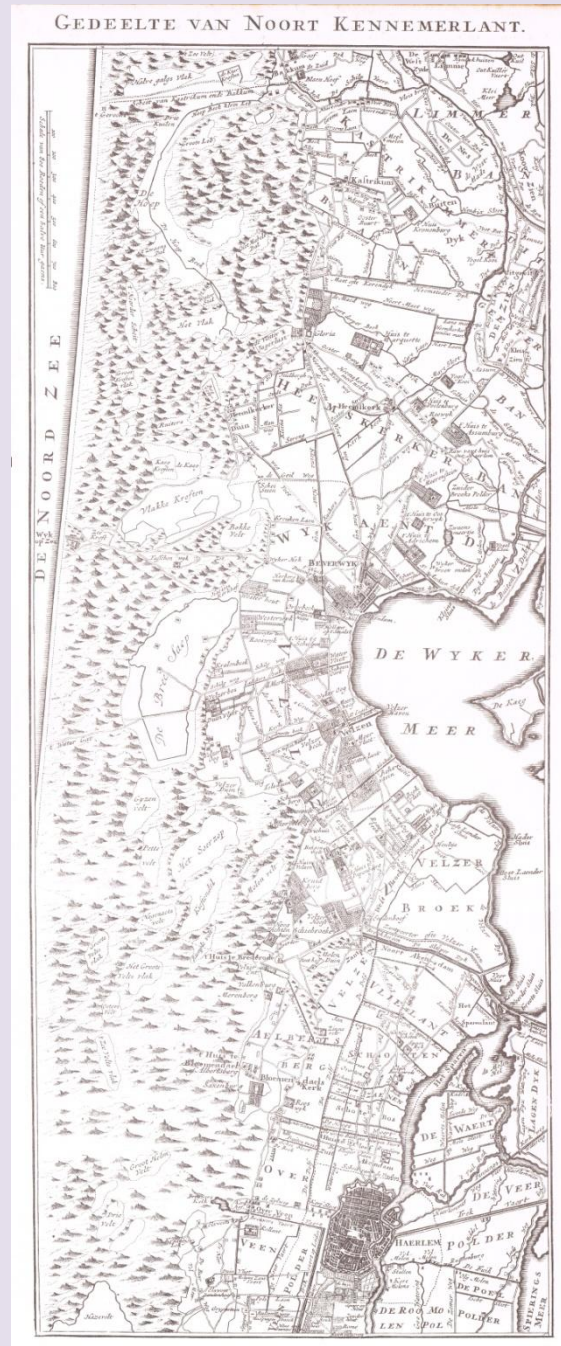
Van Marquette is een gedetailleerde plattegrond met het huis en de tuinen opgenomen alsmede een plaat met zicht vanaf de linkerkant op het huis met de oude burcht en gracht.

In het boek is verder nog opgenomen een uitklapplaat van een gedeelte van Noord Kennemerland vanaf Casticum tot en met Haarlem waarin alle lustplaatsen van deze streek zijn opgenomen en waaruit heel veel informatie van de streek is te halen.

Zie rechts

Ik zei al dat het boek uit twee delen bestaat maar elk van deze delen is ook weer gedeeld. Buiten het feit dat elk deel 50 gravures bevat, bevat het ook beschrijvingen van alle gravures plus heel veel aanvullende informatie.

Onder: een uitvergroting van het gedeelte Beverwijk van de uitklapkaart.

We zeiden al dat Beverwijk met verschillende platen vertegenwoordigd is. Het zijn er 10 in totaal. Wijk aan Zee is met 1 plaat vertegenwoordigd.

Hendrik de Leth is op 31 mei 1703 geboren. Op 23 november 1728 legde hij de poorterseed af en op 13 december van dat jaar trad hij toe tot het boekverkopersgilde. Hij werd toen ook compagnon van zijn vader Andries de Leth in de zaak op de Beurssluis. Voordien was Hendrik de Leth al actief geweest als graveur. Omstreeks 1725 had Andries de Leth al Hendriks 'Afbeeldinge van de Wijdvermaarde stadt Amsterdam benevens derselver voornaamste Gebouwen en Gesigten, alle naaukeurig na 't leven geteekent' uitgegeven.

Op 22 januari 1726 verscheen in de Amsterdamsche Courant een advertentie dat er te Amsterdam op de Beurssluis in de Visser bij Andries en Hendrik de Leth diverse kaarten te koop waren. In 1728 sloten Andries en Hendrik de Leth een contract met de weduwe van Pieter Schenk en haar zoon Leonard Schenk. In dit contract, dat bij notaris Adriaan Baars werd gesloten, verdeelden de partners het gebied 'weegens het Drucken Uytgegeven van zekere Teekeningen & Printen zijnde Afbeeldingen van Dorpen en Gebouwen Etc. gelegen in Kennemerland, Rijnland en Delfland'.

Omstreeks 1730 verscheen de eerste druk van het meesterwerk van Hendrik de Leth, Het Zegepralant Kennemerlant, waarvan de 100 prenten benevens de kaart van Noord-Kennemerland door Hendrik getekend en gegraveerd zijn. De begeleidende tekst was van de hand van Mattheus Brouërius van Nidek. Het werk werd uitgegeven door Andries en Hendrik de Leth. Deze uitgave in folioformaat draagt het vignet van de 'Visscher in zijn Schuit' met als randschrift 'Let waer 't zich zet' en daaronder 'In den Visscher'. Later zijn er van dit werk kwarto-uitgaven geweest met het vignet van Saturnus met de doodkist en alleen het adres van Hendrik de Leth.

Hendrik de Leth is een typisch voorbeeld van de veelzijdige 18de-eeuwse mens, uitvoerend kunstenaar, uitgever van prenten en landkaarten, kunsthandelaar en kunstmakelaar. Ondanks zijn veelzijdigheid heeft Hendrik de Leth als tekenaar en graveur een groot oeuvre nagelaten. Men moet niet vergeten dat hij bijzonder accuraat werkte. De platen in Zegepralend Vecht en Zegepralend Kennemerland zijn natuurgetrouw. Dat betekent dat hij al die plaatsen heeft bezocht. De reis langs de verschillende onderwerpen van zijn platen moet hem behoorlijk wat tijd hebben gekost. Naast een aantal prenten in boekvorm zijn er van zijn hand een groot aantal losse prenten en tekeningen bekend. In het Kohier van de Personele Quotisatie (1742) staat hij geregistreerd met een inkomen van 3.000 gulden, een huishuur van 400 gulden en een dienstbode. Achter zijn naam staat slechts 'kaartenwinkel'. Hendrik de Leth was dus niet onbemiddeld. Zijn vrouw Sophia Otto had hem enig huizenbezit nagelaten ter waarde van 1.800 gulden en bij zijn dood in 1766 kwam dit bezit, met wat hij zelf aan huizen bezat, op een totaal van 10.200 gulden, hetgeen in die tijd een respectabel kapitaal was.

Op 17 juni 1766, overleed Hendrik de Leth. Bij testament had hij bepaald dat zijn begrafenis - die op 21 juni 1766 in de Oude Lutherse Kerk plaatsvond - vóór half drie des namiddags moest gebeuren. Dus geen deftige avondbegrafenis. Op 30 september 1766 en volgende dagen vond de veiling van zijn nalatenschap plaats in het Oudezijds Herenlogement.

Mattheus, de derde zoon van Matthias Brouërius van Nidek en Johanna van Aalst, werd op 7 december 1677 geboren. Mattheus' vader overleed in 1681. Zijn moeder hertrouwde in 1683 met Reinier Dibbets en overleed in 1729.

In 1696-1697 stond Mattheus Brouërius van Nidek als student ingeschreven aan de academie in Franeker, anno 1697 bij de rector magnificus P. Latané. Na zijn studie in Franeker woonde Mattheus in Sedan (Frankrijk). Hij verliet hij die plaats weer op 17 oktober 1699 om naar Holland te gaan. Op 22 maart 1700 werd hij aan de Leidse universiteit bij rectore Frederico Dekkers als student in de rechten ingeschreven. Toen hij in 1713 zijn doctoraal diploma had behaald was hij meester in beide rechten. Hij werkte als advocaat in Amsterdam.

Op 5 maart 1705 ging Mattheus te Amsterdam in ondertrouw met de 29-jarige Maria

Hermans. Op 24 april van dat jaar trouwden ze in Abcoude. Zij was toen hoogzwanger, want dochter Elisabet werd op 23 maart 1705 in de Noorderkerk in Amsterdam gedoopt. Het echtpaar Brouërius-Hermans kreeg 6 kinderen.

Door zijn stiefvader kwam Mattheus Brouërius van Nidek al in zijn jeugd in de besloten groep van houders van civetkatten terecht. Een groot deel van zijn leven heeft hij zich ook actief met de civetkat-houderij bezig gehouden. De civetkat is een kattensoort die onder de anus een klierzak heeft waarin een stof met een doordringende geur wordt afgescheiden, die dient om aanvallers af te schrikken. Deze stof, civet, werd vroeger in Europa, en in sommige gebieden ook nu nog, hoog gewaardeerd als parfum en geneesmiddel. Tegenwoordig wordt het nog synthetisch gemaakt ten behoeve van de parfum-industrie.

Omstreeks 1725, toen hij tegen de vijftig liep, was hij bij verschillende publicaties betrokken. Rond die tijd begon zijn gezondheid hem in de steek te laten.

In het 'Voorbericht van het Eerste Deel' van *Kabinet van Nederlansche en Kleefsche Outheden*, gedateerd 20 Augustus 1727 beschrijft Brouërius zijn 'dikwylige worsteling met graveel en jicht'.

(Graveel (vgl. Eng. gravel), nu niersteen genoemd, is een kwaal die hevige pijn tot gevolg kan hebben. Jicht kan tot pijnlijke misvormingen aan handen en voeten leiden, die bijvoorbeeld het schrijven moeilijk of onmogelijk maken.

Hij schreef toen alleen nog teksten bij de gravures van Hendrik de Leth in *Het Zegepralent Kennemerlant*, dat in 1728 of 1729 verscheen, wellicht omdat er twee afbeeldingen van zijn eigen huis in staan.

Na *Het zegepralent Kennemerlant* is er niets meer van Brouërius van Nidek verschenen. Niettemin heeft Brouërius daarna nog 14 jaar geleefd.

Op 1 maart 1729 kocht Brouërius 'Het Huijs Uittenbos' bij de Haarlemmerhout, volgens zijn eigen woorden een 'Lustplaats'. In het *Zegepralent Kennemerlant* heeft hij bij de gravures van Hendrik de Leth meer dan een pagina nodig om het mooie uitzicht te beschrijven.

op 17 april 1741 werd de 'hofstede' verkocht aan Pieter Plaatman. Op dezelfde plaats, nu Spanjaardslaan 7 te Haarlem, staat nog steeds 'Uyt den Bosch', al is het pand sindsdien meermalen verbouwd, herbouwd en vergroot.

Het is niet bekend waarom Brouërius uit Kennemerland vertrok. Blijkbaar is hij met zijn vrouw naar Naarden vertrokken, want daar werd hij op 15 juni 1742 begraven 'in de franse kerk', het huidige Comeniusmausoleum aan de Kloosterstraat.

In 1973 verscheen van Het Zegenpralent Kennemerlant bij Krusemans Uitgevers Mij. b.v. een facsimile-uitgave in kwartoformaat.

Voor wie meer wil weten over Kennemerland in de 18^e eeuw is het boek een prachtig naslagwerk. Niet alleen door de vele prachtige platen maar ook door de beschrijvingen van M.B. van Nidek welke informatie over bewoners en geschiedenis een verhelderend inzicht geven over het rijke Kennemerland.